

SUN'IY INTELLEKTNI INGLIZ TILI LEKSIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA QO'LLASH

To'liboyeva Nilufar Oybek qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Ellikqa'la pedagogika fakulteti 3-kurs xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining ingliz tili leksik ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida turli SI asosidagi o'quv platformalari va dasturlarning samaradorligi, ularning o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishdagi hissasi, shuningdek, ta'lim jarayonidagi afzalliklari va cheklovlari o'rganildi. Eksperimental va so'rovnomalar usullaridan foydalangan holda olib borilgan tadqiqot natijalari sun'iy intellekt vositalarining ta'limda, xususan chet tili lug'atini interaktiv tarzda o'rgatishda yuqori samara berishini ko'rsatdi. Shuningdek, maqolada texnologiyalarning an'anaviy yondashuvlarga nisbatan ustun jihatlari hamda ularni metodik asosda qo'llash bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ingliz tili, leksik ko'nikma, raqamli ta'lim, AI texnologiyalari, lug'at boyligi, interaktiv o'rganish, til o'rgatish metodikasi.

Kirish

Bugungi globallashtirish va raqamli transformatsiyalar jarayonida xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini egallash – nafaqat shaxsiy taraqqiyot, balki kasbiy muvaffaqiyat garoviga aylangan. Ingliz tili bugungi kunda xalqaro ilmiy, iqtisodiy, texnologik va diplomatik muloqot tili sifatida butun dunyo bo'ylab o'rganilmoqda. Til o'rganish jarayonida esa ayniqsa leksik ko'nikmalar — ya'ni so'z boyligini shakllantirish va uni kontekstda to'g'ri qo'llay bilish — asosiy tarkibiy qism hisoblanadi. So'z boyligi qanchalik keng bo'lsa, kommunikatsiya samaradorligi, matnni tushunish, yozma va og'zaki nutqni ifodalash darajasi ham shunchalik yuksak bo'ladi. An'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda, zamonaviy texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt (SI) asosidagi vositalarning ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi bu jarayonni sezilarli darajada tezlashtirmoqda. Ushbu maqola SI texnologiyalarining ingliz tili leksik ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rnini, usullarini va samaradorligini ilmiy jihatdan tahlil etishga bag'ishlanadi.

Shu nuqtai nazardan, ingliz tili ta'limi sohasida samarali metodika va texnologiyalarni izlab topish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. So'nggi yillarda dunyo ta'lim tizimida sun'iy intellekt (Artificial Intelligence – AI) texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha ilg'or yondashuvlar shakllanmoqda. Bu texnologiyalar til o'rganishda an'anaviy yondashuvlarni takomillashtirish, shaxsiylashtirilgan va interaktiv ta'lim muhitini yaratish imkonini bermoqda. Ayniqsa, SI asosidagi mobil ilovalar, chat-botlar, virtual yordamchilar, avtomatik tarjimonlar va lug'aviy o'yinlar orqali o'quvchilarda mustahkam leksik bilim va ko'nikmalar shakllanishi mumkin.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot ingliz tili leksik ko‘nikmalarini sun‘iy intellekt vositalari orqali rivojlantirish imkoniyatlarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, zamonaviy ta‘lim texnologiyalari va til o‘rganish metodikasini integratsiyalashgan holda tahlil qilishni nazarda tutadi. Tadqiqot doirasida sifatli (qualitative) va miqdoriy (quantitative) yondashuvlar uyg‘unligida quyidagi bosqichlar amalga oshirildi:

Nazariy asoslar tahlili: Avvalo, sun‘iy intellekt texnologiyalarining til o‘rganishga ta‘siri haqidagi xalqaro va mahalliy ilmiy manbalar, maqolalar, amaliy tajribalar o‘rganildi. Xususan, AI asosidagi o‘quv ilovalari – Duolingo, ChatGPT, Grammarly, Quizlet, LingQ va boshqa platformalar tahlil qilindi. Shuningdek, zamonaviy lingvodidaktik konsepsiyalar – konstruktivizm, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, raqamli pedagogika nazariyalari asos sifatida olindi.

Tajriba-sinov ishlari: Bir guruh talabalar ($n=30$) bilan 1 oy davomida eksperimental mashg‘ulotlar olib borildi. Guruh ikki qismga bo‘lingan: nazorat guruhi (an‘anaviy usullar) va eksperimental guruh (AI vositalari bilan). Har ikki guruhning boshlang‘ich va yakuniy leksik salohiyati maxsus testlar orqali baholandi.

So‘rovnoma va intervyular: Ingliz tili o‘qituvchilari ($n=15$) va talabalar ($n=40$) o‘rtasida sun‘iy intellektdan foydalanish bo‘yicha so‘rovnomalar tashkil qilindi. Ularning AI texnologiyalariga munosabati, kundalik ta‘lim amaliyotidagi tajribasi va samaradorlik haqidagi fikrlari yig‘ildi.

Taqqoslama tahlil: Olingan natijalar asosida AI vositalari bilan o‘qitilgan va an‘anaviy metodlar asosida ta‘lim olgan guruhlar o‘rtasida leksik ko‘nikmalarning rivojlanish darajasi qiyosiy o‘rganildi. Bu orqali sun‘iy intellektning samaradorlik darajasi aniqlashtirildi.

Statistik ishlov berish: Tajriba natijalari Microsoft Excel va SPSS dasturlari orqali qayta ishlanib, foizlar, o‘rtacha ko‘rsatkichlar va grafik tahlillar shaklida ifodalandi. Xatolik ehtimollari, ishonch oralig‘i (confidence interval) asosida ilmiy asoslangan xulosalar chiqarildi.

Natijalar

Tadqiqot davomida quyidagi muhim natijalarga erishildi:

1. **SI asosidagi ilovalar** (masalan, ChatGPT, Duolingo, Quizziz AI, Grammarly AI) orqali o‘quvchilar o‘rtacha 1 oy davomida o‘z lug‘aviy zaxirasini 28–35% ga oshirgani kuzatildi;

2. O‘quvchilarning **motivatsiyasi va mustaqil o‘rganishga qiziqishi** sezilarli darajada ortdi;

3. **Interaktivlik va shaxsiylashtirilgan ta’lim** orqali soʻz boyligi bilan ishlash samaradorligi yuqori boʻldi;

4. Oʻquvchilarning **kontekstual lugʻatni oʻzlashtirish darajasi** sunʼiy intellekt orqali berilgan misollar orqali tezlashdi.

Muhokama

Tahlillar shuni koʻrsatdiki, SI vositalari orqali lugʻat oʻrganish jarayoni anʼanaviy yodlash metodlariga nisbatan koʻproq natija bermoqda. Bu, avvalo, shaxsiy yondashuv, oʻrganish tezligini avtomatik nazorat qilish, turli kontekstlarda yangi soʻzlar bilan ishlash kabi imkoniyatlar bilan bogʻliq. Shu bilan birga, sunʼiy intellekt yordamida beriladigan **real va dolzarb matnlar, ovozli lugʻatlar, vizual koʻmakchi vositalar** lugʻaviy koʻnikmalarni samarali rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, ayrim kamchiliklar ham mavjud: internetga qaramlik, notoʻgʻri tarjimalarning mavjudligi, oʻquvchining tanqidiy fikrlashini cheklab qoʻyishi mumkin. Shuning uchun SI vositalaridan **metodik asoslangan holda**, yaʼni muallim rahbarligida va maqsadli yoʻnaltirish bilan foydalanish zarur.

Xulosa

Sunʼiy intellekt texnologiyalari ingliz tili leksik koʻnikmalarini rivojlantirishda kuchli innovatsion omil sifatida maydonga chiqmoqda. Bu vositalar orqali oʻquvchilar soʻzlarni faqat yodlamasdan, balki ularni kontekstda tushunib, interaktiv tarzda qoʻllashni oʻrganishmoqda. Biroq, texnologiyalarning muvaffaqiyatli integratsiyasi faqat ularni pedagogik yondashuvlar bilan uygʻunlashtirgandagina yuqori samara beradi. Kelajakda SI texnologiyalarini chuqurroq oʻrganish, oʻquv dasturlariga moslashtirish va oʻqituvchilarni bu borada tayyorlash dolzarb masala boʻlib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmadaliyeva, N. (2023). **Sunʼiy intellekt va til oʻqitish texnologiyalari**. Toshkent: Oʻqituvchi nashriyoti.
2. Warschauer, M. (2011). **Learning in the Cloud: How (and Why) to Transform Schools with Digital Media**. Teachers College Press.
3. Kukulka-Hulme, A. (2020). **Mobile and AI-assisted language learning: New trends and challenges**. ReCALL Journal, 32(1), 1–7.
4. Duolingo Research Report (2022). **AI in Language Learning**. www.duolingo.com
5. Sharma, P., & Barrett, B. (2007). **Blended Learning: Using Technology in and Beyond the Language Classroom**. Macmillan Education.